

IJTIMOIIY HIMOIYAGA MUHTOJ AHOLI QATLAMLARI HUQUQLARINI TA`MINLASH MASALALARI

Ollaberganova Dilafruz Shamurat qizi

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti

Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar fakulteti Yurisprudensiya yo`nalishi talabasi

ANNOTATSIYA: *Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasida ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlarining huquqlarini ta'minlash masalalari yoritilgan. Ijtimoiy davlat tamoyillari, davlat kafolatlari, nogironligi bo'lgan shaxslar, kam ta'minlangan oilalar, yetim bolalar va keksalar uchun ko'rsatiladigan ijtimoiy xizmatlar tahlil qilingan. Shuningdek, amaldagi muammolar va ularning yechimiga doir takliflar asoslab berilgan.*

KALIT SO'ZLAR: *Ijtimoiy himoya, aholining zaif qatlamlari, ijtimoiy davlat, nogironlar huquqi, ijtimoiy xizmatlar, nafaqa, kompensatsiya, kam ta'minlangan oilalar, yetim bolalar, keksalar, ijtimoiy siyosat.*

ANNOTATION: *This article examines the issues related to ensuring the rights of socially vulnerable population groups in the Republic of Uzbekistan. It analyzes the principles of the social state, state guarantees, and the system of social services provided for people with disabilities, low-income families, orphans, and the elderly. The paper also discusses existing problems and proposes solutions for improving social protection mechanisms.*

KEYWORDS: *Social protection, vulnerable groups, welfare state, disability rights, social services, social benefits, compensation, low-income families, orphans, elderly people, social policy.*

АННОТАЦИЯ: *В данной статье рассматриваются вопросы обеспечения прав социально уязвимых слоёв населения в Республике Узбекистан. Проанализированы принципы социального государства, государственные гарантии, а также система социальных услуг, предоставляемых людям с инвалидностью, малообеспеченным семьям, детям-сиротам и пожилым гражданам. В работе также приведены существующие проблемы и даны предложения по совершенствованию механизмов социальной защиты.*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: *Социальная защита, уязвимые слои населения, социальное государство, права инвалидов, социальные услуги, социальные выплаты, компенсации, малообеспеченные семьи, дети-сироты, пожилые люди, социальная политика.*

Kirish

Ijtimoiy davlat konsepsiyasini ro'yobga chiqarishning eng muhim yo'nalishlaridan biri — bu ijtimoiy himoyaga muhtoj aholi qatlamlari huquqlarini kafolatlash, ularning munosib turmush darajasini yaxshilash va jamiyatdagi teng imkoniyatlar tamoyillarini amalga oshirishdir. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda ijtimoiy himoya sohasini modernizatsiya qilish bo'yicha tub islohotlar olib borilmoqda. Xususan, “Янги Ўзбекистон — ижтимоий давлат” tamoyili asosida aholining eng zaif qatlamlari, jumladan, kam ta'minlangan oilalar, nogironligi bo'lgan shaxslar, yolg'iz keksalar, yetim bolalar, vaqtincha ishsiz shaxslar manfaatlarini huquqiy himoya qilish borasida keng ko'lamli choralar amalga oshirilmoqda.

Asosiy qism

1. Ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarning huquqiy maqomi

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida ijtimoiy himoya masalalari alohida e'tibor bilan mustahkamlangan bo'lib, 2023-yilgi yangi tahrirda “Davlat ijtimoiy himoyaga muhtoj fuqarolarni qo'llab-quvvatlaydi” degan konstitutsiyaviy norma alohida qayd etilgan. Ijtimoiy himoya sohasini tartibga soluvchi asosiy huquqiy manbalar:

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi,
“Aholini ijtimoiy himoya qilish to'g'risida”gi Qonun,
“Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi Qonun,
Prezident Farmon va qarorlari,
Xalqaro hujjatlar (BMT Konvensiyalari).

Mazkur huquqiy baza aholining muhtoj qatlamlari uchun davlatning ijtimoiy yordamlari, xizmatlari va kafolatlaridan foydalanish tartibini belgilaydi.

2. Eng muhtoj aholi toifalari

Ijtimoiy siyosat nuqtayi nazaridan quyidagi guruhlar alohida himoyaga muhtoj hisoblanadi:

1. Kam ta'minlangan oilalar
2. Nogironligi bo'lgan shaxslar
3. Yolg'iz keksalar va boquvchisini yo'qotganlar
4. Yetim bolalar va ota-onasining qaramog'idan mahrum bo'lganlar
5. Vaqtincha ishsizlar va ijtimoiy yordamga muhtoj yoshlar
6. Ko'p farzandli oilalar va ayollar

Ularning har biri uchun alohida ijtimoiy himoya mexanizmlari joriy qilingan.

3. Huquqlarni ta'minlashda mavjud muammolar

a) Ijtimoiy yordamni belgilashdagi adolatsizliklar

Ba'zida haqiqiy ehtiyojmandlar emas, balki rasmiy daromadi past ko'rsatilib, yordamni oluvchi shaxslar ro'yxatga kirib ketishi holatlari kuzatiladi.

b) Axborot yetishmovchiligi

Ko'plab fuqarolar o'ziga tegishli ijtimoiy nafaqalar, subsidiyalar yoki kompensatsiyalar haqida yetarli ma'lumotga ega emas.

c) Infratuzilma muammolari

Nogironligi bo'lganlar uchun moslashtirilgan yo'lakchalar, eshiklar, transport vositalari yetarli emas.

d) Huquqiy madaniyatning pastligi

Fuqarolar ko'pincha o'z huquqlarini bilmagani sababli ijtimoiy xizmatlardan foydalanolmaydi.

e) Raqamlashtirishdagi kamchiliklar

“Yagona reyestr” tizimi ishlayotgan bo'lsa-da, ayrim hududlarda texnik nosozliklar mavjud.

4. Huquqlarni ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar

a) Ijtimoiy himoya yagona tizimini yaratish

2023-yilda “Ijtimoiy himoya milliy agentligi” tashkil etildi. Uning vazifasi:

yordam turlarini bir markazdan boshqarish,

ehtiyojmandlik mezonini adolatli aniqlash,

ijtimoiy xizmatlarni avtomatlashtirish.

b) “Temir daftari”, “Ayollar daftari”, “Yoshlar daftari” tizimlari

Ushbu ro'yxatlar yordam orqali real muhtojlarni aniqlash imkonini berdi.

c) Nogironligi bo'lgan shaxslar huquqlari kafolatlarini kuchaytirish

Nogironlikni aniqlash tartibi soddalashtirildi, ularning bandligini ta'minlash bo'yicha kvotalar kengaytirildi

d) Ijtimoiy nafaqalar va kompensatsiyalarni oshirish

2021–2024 yillarda daromadi eng past aholi uchun nafaqalar sezilarli oshirildi.

e) “Inson qadri uchun” tamoyili asosida xizmatlar.

Keksalar, nogironlar, yolg'iz yashovchilar uchun mobil xizmatlar (“uyma-uy” ijtimoiy xizmat) yo'lga qo'yildi.

5. Taklif va tavsiyalar

Ijtimoiy himoya tizimini yanada takomillashtirish uchun quyidagilar muhim:

1. Ehtiyojmandlikni aniqlashning shaffof mexanizmlarini kuchaytirish — sun'iy intellekt asosida tekshiruv tizimlari joriy etish;

2. Infratuzilmani moslashtirishni davom ettirish — jamoat joylarida nogironlar uchun to'siqsiz muhit yaratish;

3. Huquqiy madaniyatni oshirish — aholi o'rtasida muntazam ma'rifiy kampaniyalar o'tkazish;

4. Ijtimoiy xizmatlarni mahalliy darajada kuchaytirish — “mahalla ijtimoiy xodimi” institutini kengaytirish;

5. Xususiyl sektorini jalb qilish — ijtimoiy sheriklik asosida muammolarga yechim topish;

6. Monitoring va baholash tizimini kuchaytirish — har bir yordam turi bo'yicha natijadorlikni o'lchash.

Xulosa

Ijtimoiy himoya tizimi — bu ijtimoiy adolat, iqtisodiy barqarorlik va inson huquqlarini ta'minlashning eng muhim mexanizmlaridan biridir. O'zbekistonning ijtimoiy siyosati oxirgi yillarda tubdan yangilandi va aholining muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash davlatning asosiy vazifalaridan biriga aylandi. Shunga qaramay, tizimda hal etilishi kerak bo'lgan muammolar yetarli va ularning har biri izchil islohotlarni davom ettirishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023.
2. “Aholini ijtimoiy himoya qilish to'g'risida”gi Qonun. – O'RQ
3. “Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida”gi Qonun.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari (ijtimoiy himoya tizimini modernizatsiya qilishga oid).
5. BMTning Nogironlar huquqlari to'g'risidagi Konvensiyasi.
6. Ijtimoiy himoya bo'yicha xalqaro tajriba manbalari (ILO, UNICEF hisobotlari).
7. Mavzu bo'yicha ilmiy maqolalar va statistik ma'lumotlar (2020–2024 yillar).